

Verslaafde werknemers wat kan je als bedrijfsarts?

BG dagen
11 mei 2023

Jan Willem Peterse
psychiater en medisch directeur
SoberCare

Agenda

- Middelengebruik in NL: cijfers en ontwikkelingen
- Hoe middelen het functioneren beïnvloeden
- Kan het wel behandeld worden?
- Hoe het gesprek aan te gaan met werknemer
- Hoe kun je de re-integratie vormgeven mét behandeling

BG-dag Disclosure belangen spreker

(potentiële) belangenverstrengeling	Geen / Zie hieronder
Voor bijeenkomst mogelijk relevante relaties met bedrijven	Bedrijfsnamen
<ul style="list-style-type: none">• Sponsoring en onderzoeksgelden: geen• Adviseurschappen en honorarium incl. sprekersvergoedingen: geen• Aandeelhouder	WPEX ADHDcentraal SoberCare QS gezondheidsmanagement

Voorkomen verslaving: cijfers & ontwikkelingen

Aantal mensen in verslavingszorg (2021)

- alcohol: 24231
- cannabis: 9024
- opiaten: 6698
- cocaïne: 6744
- amfetamine : 1766
- GHB: 956
- XTC: 130

-> Aandeel alcohol is even groot als alle drugs bij elkaar (45% van totale hulpvraag)

-> Trend 2016-2021: geen toe- of afname te zien

Voorkomen verslaving: cijfers & ontwikkelingen

Alcohol

- 79.5% NL-ers (>18) in afgelopen jaar alcohol op
- Meer mannen dan vrouwen
- Onder 20-24 jarigen hoogste percentage drinkers (86%)
- 40.1% NL-ers voldeed aan norm (2017): nooit meer dan 1 AE per dag
- Mannen voldoen minder vaak dan vrouwen

Voorkomen verslaving: cijfers & ontwikkelingen

Alcohol

- 500.000 mensen alcoholprobleem (85% misbruik, 15% afhankelijk)
- in DSM IV termen..
- Gezondheidsraad omschrijft 'Zware Drinkers' als volgt;
 - mannen: minstens 1x/ week >5 AE
 - vrouwen: minstens 1x/week >3 AE
- 10% van NL-ers is zware drinker

Voorkomen verslaving: cijfers & ontwikkelingen

- 'Overmatig drinken' (volgens CBS):
 - mannen: >21 AE per week
 - vrouwen: >14 AE per week
- Trend in gebruik/misbruik lijkt stabiel

Cognitieve effecten alcohol

Neuropsychologische functiestoornissen

- Testprofiel bestaat meestal uit:
 - Executieve functiestoornissen
 - Milde inprentingsproblemen
 - Ruimtelijke vaardigheden verminderd

Somatische gevolgen

- Alcoholgebruik verhoogt het risico op verschillende kankersoorten (borst-, dikke darm-, mond-/keel-)
- Alcohol vormt risicofactor voor hart- en vaatziekten, hersenschade, kanker en leverschade

Voorkomen verslaving: cijfers & ontwikkelingen

Cannabis

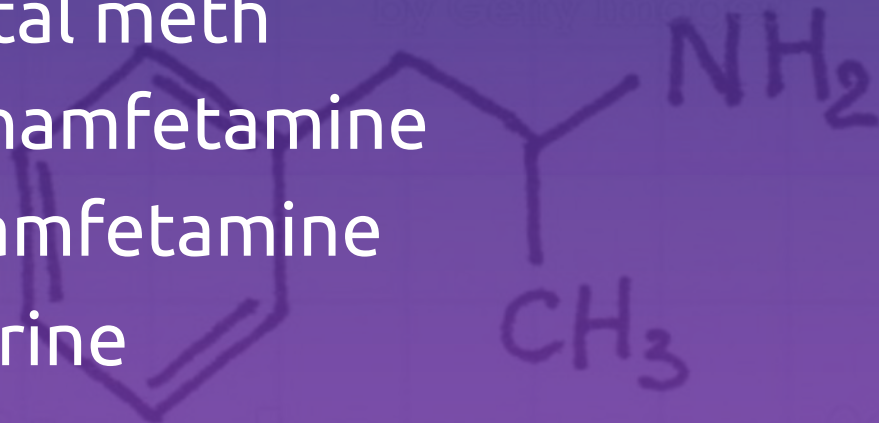
- Meest gebruikte illegale drug
- Net als in andere westerse landen
- 2021:
 - 24.6% van NL-ers (>18) ooit cannabis gebruikt
 - van de 25-29 jarigen heeft 51.9% ooit cannabis gebruikt
 - 5% v.d. NL-ers gebruikte de afgelopen maand
 - 1.7% gebruikt dagelijks
 - mannen > vrouwen

Wat hebben deze heren gemeen?

Amphetamine

- Speed
- Crystal meth
- Methamphetamine
- Dexamphetamine
- Ephedrine
- XTC

Effect amfetamine: duurt 5-8 uur

Stimulantium:

- Alert
- Vrolijk
- Minder moe, energiek
- Zelfverzekerd
- Rusteloos, snel praten en denken
- Opgefokt, agressief, gespannen
- slapeloosheid

Voorkomen verslaving: cijfers & ontwikkelingen

Amfetamine

- 2021:
 - 9.8 % van NL-ers (>18) ooit XTC gebruikt(2007: 7.0%)
 - trend is constant
 - XTC gebruik in NL is veel hoger dan in andere Europese landen
 - van de 20-24 jarigen heeft 12 % ooit xtc gebruikt
 - XTC = uitgaansdrug: 43.9% gebruikte afgelopen jaar XTC
 - man: vrouw = 2:1

Voorkomen verslaving: cijfers & ontwikkelingen

Cocaïne

- 2021:
 - 2% van NL-ers (>18) afgelopen jaar gebruikt
 - Trend: constant
 - **Ruim een kwart (26,2%)** van de uitgaanders van 16-35 jaar uit Het Grote Uitgaansonderzoek 2020 heeft in het afgelopen jaar cocaïne gebruikt.
 - man: vrouw = 4:1

Cocaïne

- 50 euro per gram
- Duur van het effect; 30-45 minuten
- Zeer verslavend
- Cocaïne samen met alcohol: effect kan 4 tot 8 uur aanhouden

Cocaïne – effect:

- Helder en gefocust, alert
- Opgewekt voelen
- Minder angst
- Zelfverzekerd voelen
- Minder honger, meer energie, tijdelijk meer kracht
- Verhoogt creativiteit
- Soms agressiviteit
- Soms: angstig, paranoïde.

COCAINE

Verlaving of recreatief gebruik?

- Snelle tolerantie
- Steeds meer nodig
- Signalen: snel, veel praten
- Forse stemmingswisselingen
- Risicovol gedrag, ontlopen verantwoordelijkheden

- Na stoppen: somber – moe – slaapstoornissen – te hoge eetlust - depressiviteit

Gevolgen cocaïnegebruik

Lichamelijke ziekten

- hart- en vaatziekten
- hersenziekten, met name hersenbloedingen
- longziekten, beschadiging van de oogzenuw
- nierziekten

Psychische stoornissen en gedragsstoornissen

- *excited delirium*, c.q. een opwindingsdelier
- Depressie / angst

Voorkomen verslaving: cijfers & ontwikkelingen

Lachgas

- 2021:
 - 7.9% van NL-ers (>18) heeft ooit gebruikt
 - 1.6% afgelopen jaar gebruikt
 - trend: licht dalend en uit tanks ipv losse patronen
 - 35% van de uitgaanders (16-35) afgelopen jaar gebruikt
 - man=vrouw

Voorkomen verslaving: cijfers & ontwikkelingen

GHB (gammahydroxyboterzuur)

- 2021:
 - 0.4% van NL-ers (>18) afgelopen jaar gebruikt
 - Trend: constant
 - man: vrouw = 2:1
 - GHB: klein in omvang, grote afhankelijkheid en dodelijke onthoudingsverschijnselen

Wat is de meest verslavende drug?

- A. Alcohol
- B. Nicotine
- C. Cocaine
- D. Amfetamine

Nicotine

- hartslag en ademhaling sneller (adrenaline)
- soms: ontspanning (veel roken)
- soms: stimulerend (weinig roken)
- In 7 seconden in hersenen → acuut effect
- ontwenningsverschijnselen

Comorbiditeit

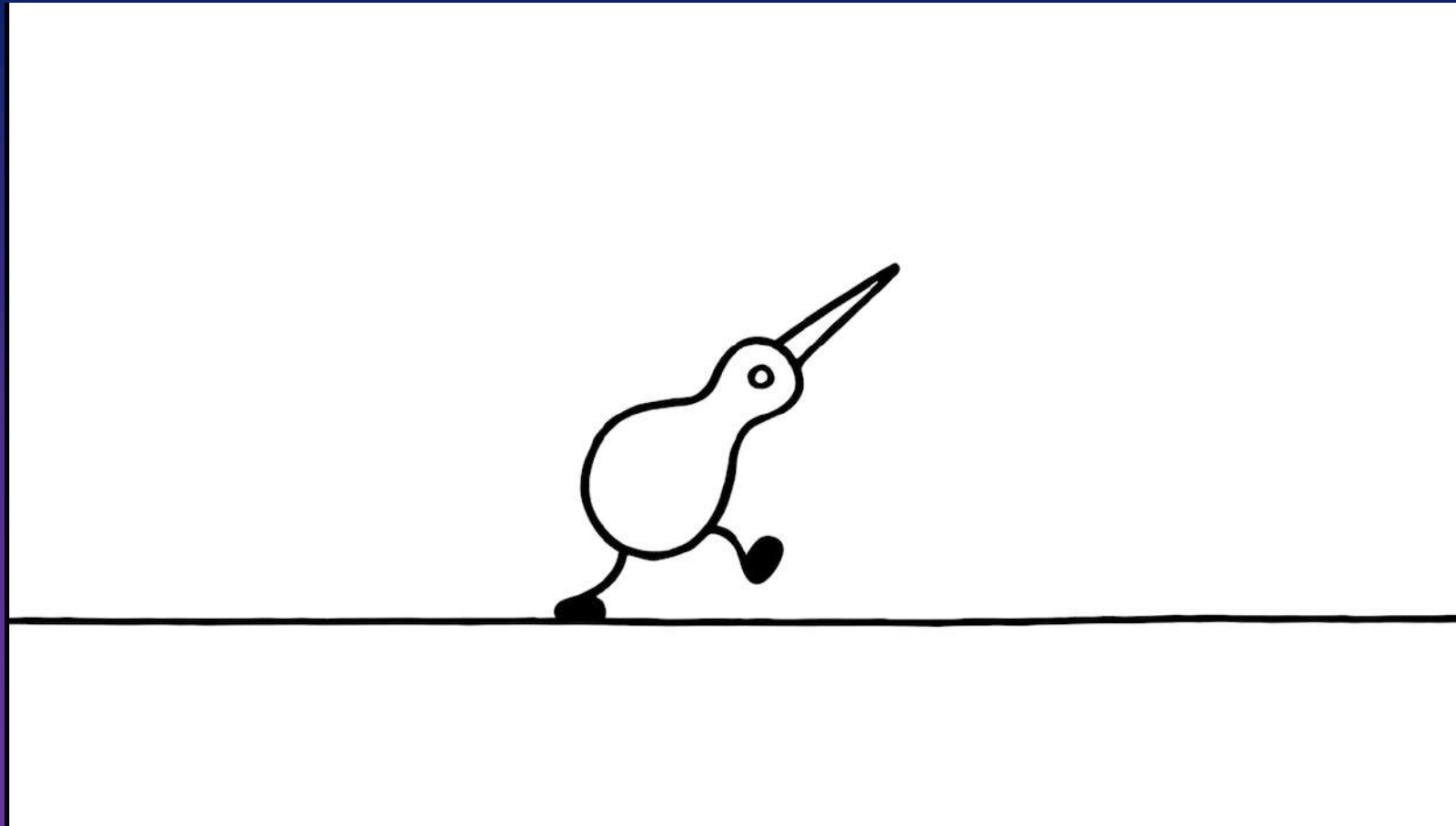
- Psychiatrische comorbiditeit bij verslaving is hoog.
- Bijkomende psychische problemen als gevolg van gebruik of als oorzaak van gebruik
- Kwetsbaar: ADHD, ASS, persoonlijkheidsstoornis

Alcohol bij angststoornissen

Comorbiditeit

- Angststoornissen (sociale angst, paniek, agorafobie)
- Depressie: gevolg van ontregeling serotoninesysteem
- Slaapproblemen
- Suicide (over de angst heen, ontremming)
- Automutilatie en boulimia nervosa
- Psychose
- Andere middelen (30% alcoholmisbruikers gebruikt ook drugs)

<https://www.youtube.com/watch?v=HUngLgGRJpo>

Middelenmisbruik: de schade

Nieuwsuur

“DRINKEND PERSONEEL KOST WERGEVERS MILJARDEN

Meeste werkgevers onbewust van impact alcoholgebruik”

- 0.4 miljard: alcoholgerelateerd ziekteverzuim
- 1.3 miljard: presenteïsme = doorwerken met gezondheidsklachten en daardoor minder presteren

nieuwsuur

Beïnvloeding van het functioneren

Klachten van een kater

Vermoeid

Suf, slaperig

Minder alert, vertraagde reacties

Onhandig, slap

Geheugenproblemen

Hoofdpijn

Apathie of agitatie

Overgevoelig voor geluid of licht

Door afbraakproducten: acetaldehyde, methanol, histamine, en ontstekingsreactie

Soms bij een kater (7-20%):

- Depressie
- Angst
- Woede
- Suïcidale gedachten

-----> ook op het werk dus minder productief en veilig

A photograph of a busy bar or pub interior. Several people are seated at the bar, some holding glasses of beer. The background shows a bar counter with various bottles and a menu board. A sign on the wall reads "125 JARIG BESTAAN". The image has a blue and purple color overlay.

**Katers leiden vaak tot frequent
en kortdurend verzuim**

Behandeling

- klinisch of ambulant
- psycho-educatie
- cognitieve gedragstherapie/ 12 stappen
Minnesota model
- controle van het gebruik
- terugvalpreventie door ervaringsdeskundige
buddy (AA, IA)
- anticraving of refusal
- comorbiditeit meebehandelen!

Cognitieve gedragstherapie

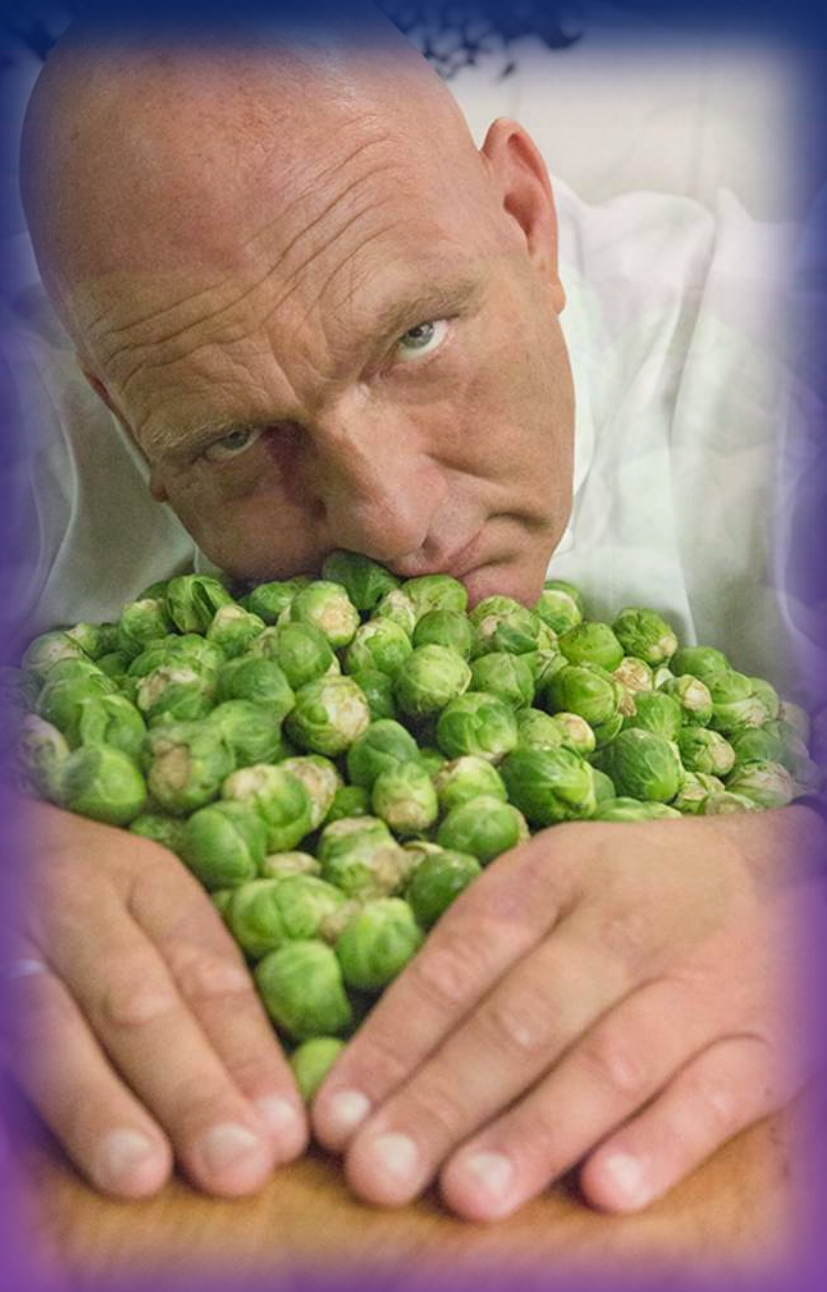
Minnesota Model 12 stappen

1. Erken het probleem
2. Geef toe dat je hulp nodig hebt
3. Aanvaard de hulp
4. Maak een balans op van je leven
5. Beken je eigen misstappen en de misstappen tegenover anderen
6. Ontdek je eigen zwakheden en tekortkomingen
7. Werk aan je eigen zwakheden en tekortkomingen
8. Maak een lijst van mensen die je schade hebt berokkend
9. Zoek contact met deze mensen en probeer het goed te maken
10. Kijk voortaan kritisch naar jezelf en erken direct je eigen fouten
11. Vind een manier om rust te vinden in je leven, bijvoorbeeld door meditatie of gebed
12. Help anderen en geef je eigen ervaringen door

Effecten behandeling

Bedroevend..

- 80% valt binnen 1 jaar na behandeling terug
- behandeling is vaak (te) kort: 3-5 maanden
- klinische opnames (soms ver weg)
 - zinloos zonder goede nazorg
 - triggers voor gebruik zijn thuis: daar moet je die zien te overwinnen!
- monitoring van effect/abstinentie: zeldzaam

En nu met de werknemer in gesprek!

Ik vermoed middelenmisbruik, maar

- hoe bespreek ik het?
- hoe zet ik diagnostiek in?
- hoe combineer ik re-integratie met behandeling?

En wat mag ik als bedrijfsarts? -> wettelijke kaders

U maakt er werk van!

Leidinggevend zien:

- Afname van productiviteit en concentratie -> fouten
- Prikkelbaarheid, kortaf, minder sociaal
- Er slecht uit zien (vermoeid, soms vermagerd)
- Betrokken bij bijna-ongevallen

BA ziet:

- Met name frequent kort verzuim
- Zonder duidelijke aanleiding of lichamelijke aandoening

U maakt er werk van.. en gaat in gesprek

- Gaat u voor de overrompelingstactiek (direct confronteren)?
 - zo ja, waarom denkt u dat dit goed is?
 - zo nee, wat zou u dan doen?

U maakt er werk van.. en gaat in gesprek

De ontkenning is in de regel massaal dus tactische opstelling BA is nodig:

Welke problemen spelen er volgens u zelf op het werk?

Waarom denkt u dat u zo vaak afwezig bent de laatste tijd?

Spelen er dingen in de thuissituatie die voor spanning zorgen?

Hoe gaat u met die spanning om?

U maakt er werk van.. en gaat in gesprek

Ik heb bij andere werknemers wel eens gezien dat ze een beetje vermoeid zijn door een beetje teveel alcohol. Is dat bij u ooit wel eens voorgekomen?

Denkt u dat uw partner het wel fijn zou vinden als u wat minder zou gebruiken?

Hoeveel biertjes kunt u hebben voordat u wat voelt?

Zou het u gemakkelijk lukken een langere tijd niets te drinken, denkt u?

Ik ben bezorgd, mogelijk gebruikt u toch wat meer dan goed is voor uw lichaam

U maakt er werk van.. en gaat in gesprek

'Hoeveel biertjes/wijntjes kunt u nu drinken voordat u wat merkt?' (vraag naar tolerantie, meer dan 3AE = positief).

*'Denkt u wel eens dat u minder zou moeten drinken?'
(vraag naar persistentie)*

*'Drinkt u wel eens meer dan u zich had voorgenomen?'
(vraag naar controleverlies)*

*'Hoeveel alcoholische eenheden (AE, biertjes/wijntjes) drinkt u meestal/kunt u hebben?'
(Bingedrinkers drinken per dag 10 AE of meer. Bij een totaalgebruik van meer dan 35 AE bij mannen is sprake van alcoholmisbruik, bij vrouwen bij meer dan 30 AE)*

U maakt er werk van.. en gaat in gesprek

Heeft u nu voldoende aanwijzingen dat het inderdaad om middelenmisbruik gaat, geeft u dat rustig te kennen aan de werknemer. Doe dit niet te stellig maar meer in termen van:

'Ik heb toch het vermoeden dat u mogelijk wat meer middelen gebruikt dan goed voor uw lichaam is. Mogelijk is uw gebruik schadelijk voor u, wat denkt u zelf?'

De werknemer zal dit meestal ontkennen, waarop u aangeeft graag met hem uit te willen zoeken of het gebruik inderdaad niet tot schade voor het lichaam leidt.

Dit 'om zeker te weten dat de werknemer er niet ziek van wordt'.

In gesprek gaan over mogelijke alcoholproblemen

- Realiseer je:
- Gebruik gaat altijd gepaard met ambivalentie ...
 - Positieve korte termijn gevolgen vs negatieve gevolgen pas op lange termijn
 - Vraag naar voordelen van gebruik
- ... en met schuld en schaamte

In gesprek gaan over mogelijke alcoholproblemen

Dus: onderbieden en niet frontaal confronteren.

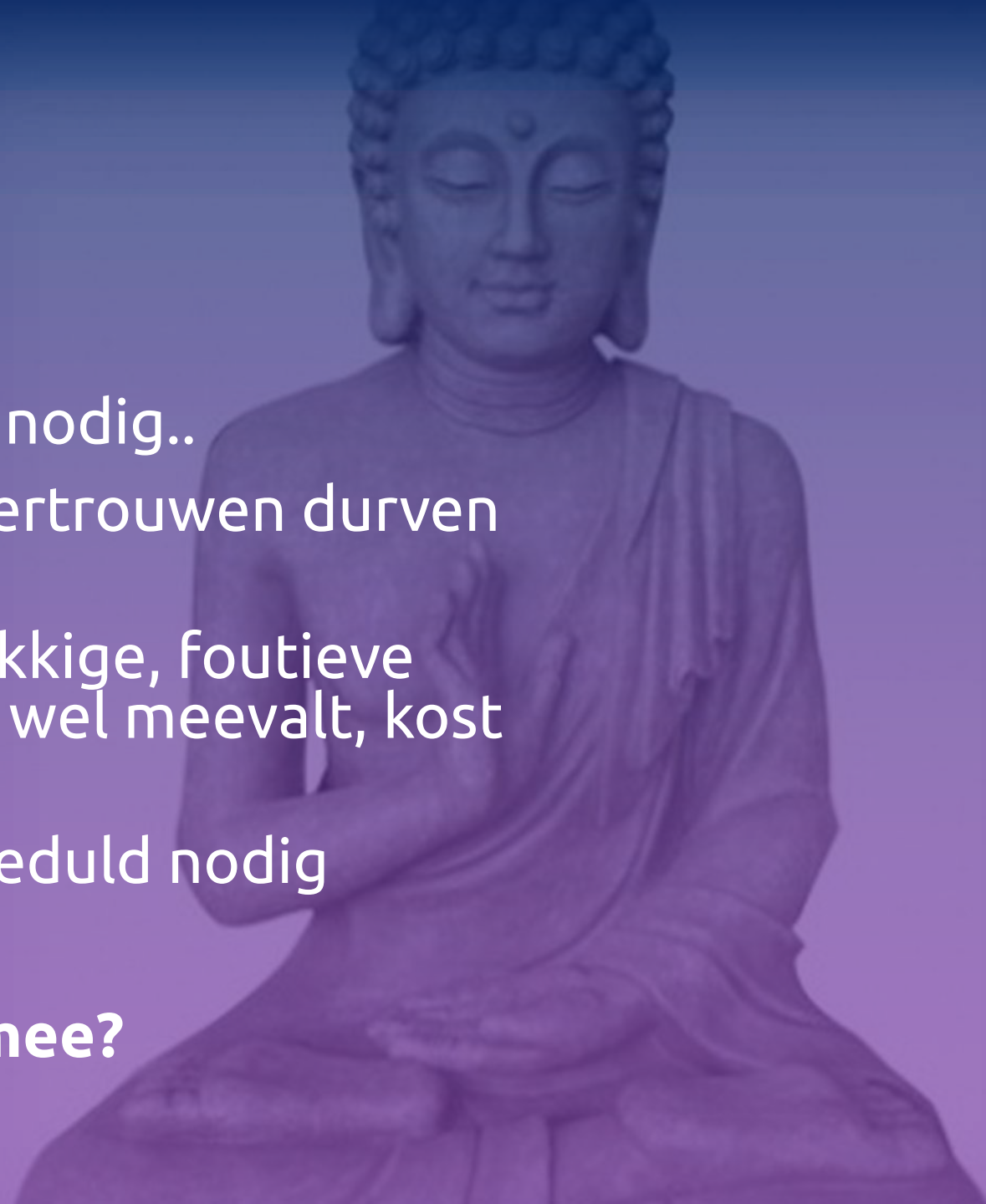
Uw doel is immers een coöperatieve werknemer en meer inzicht in diens problematiek.

Engelengeduld..

Vaak zijn meerdere consulten nodig..

- Werknemer moet de BA in vertrouwen durven nemen
- Verandering van een hardnekkige, foutieve overtuiging dat het allemaal wel meevalt, kost tijd
- Er is dus tact, empathie en geduld nodig

Wat zijn uw ervaringen hiermee?

Tussendoortje..

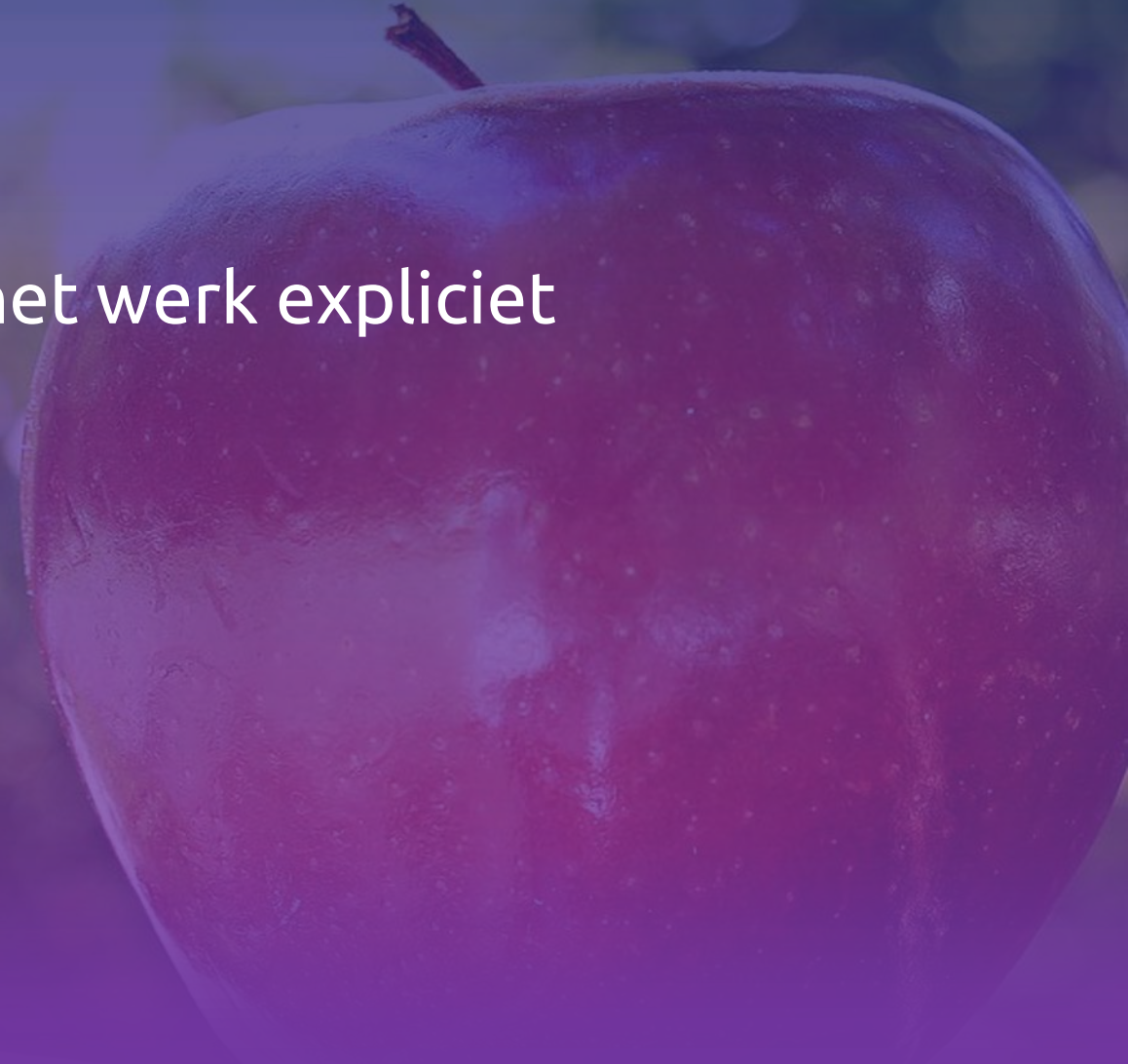
Is alcohol- en druggebruik op het werk expliciet bij wet verboden?

Tussendoortje..

Is alcohol- en druggebruik op het werk expliciet bij wet verboden?

Antwoord: Neen

Nog wat tussendoortjes..

- Werkgevers hebben verregaande zorgplicht om zieke werknemers te begeleiden om van deze ziekte te genezen
- Ook in rechterlijke uitspraken wordt verslaving als ziekte gekwalificeerd (net als alle overige ziekten)
- UWV zal toetsen of aan zorgplicht is voldaan
- Indien werkgever voldoende inspanning geleverd: ontslag optie
- Rechters kijken daarbij ook naar volgen STECR Werkwijzer door BA.
- Bij meer incidenteel middelengebruik (niet in kader ziekte) maar schadelijk voor bedrijf; ontslag vaker geoorloofd
- Rechtspraak: aard van de functie relevant + bekend middelenbeleid binnen bedrijf

1. De wettelijke kaders

Vraag 1

Welke specifieke, bij overige medische behandeling/begeleiding niet van toepassing zijnde wet, is van toepassing bij de begeleiding van werknemers met middelenmisbruik?

De wettelijke kaders

Vraag 1

Welke specifieke, bij overige medische behandeling/begeleiding niet van toepassing zijnde wet, is van toepassing bij de begeleiding van werknemers met middelenmisbruik?

Antwoord:

Geen enkele

De wettelijke kaders (vervolg)

Vraag 2

Welke wet- en regelgeving is van toepassing bij de begeleiding van werknemers met middelenmisbruik?

De wettelijke kaders (vervolg)

Vraag 2

Welke wet- en regelgeving is van toepassing bij de begeleiding van werknemers met middelenmisbruik?

Antwoord:

WGBO, AVG, BIG, WMK, Sociale zekerheidswetgeving

WGBO van grootste belang. AVG: schaamte!

Allemaal bekende wet- en regelgeving: niets nieuws onder de zon!

Het testen van werknemers -de wettelijke kaders-

Vraag 3

Het testen van een werknemer op
middelenmisbruik is zonder meer toegestaan:

- a. Juist
- b. Onjuist, want..

Het testen van werknemers -de wettelijke kaders-

Vraag 3

Het testen van een werknemer op
middelenmisbruik is zonder meer toegestaan:

- a. Juist
- b. Onjuist, want..

Antwoord: *Onjuist*

*Alleen indien werknemer goed geïnformeerde toestemming geeft,
is het toegestaan (informed consent). Er moet een arbeidsgezondheidskundige
indicatie zijn (proportionaliteit).*

Het testen van werknemers -de wettelijke kaders-

Vraag 4

Het steekproefsgewijs testen van werknemers op middelenmisbruik is zonder meer toegestaan:

- a. Juist
- b. Onjuist, want..

Het testen van werknemers -de wettelijke kaders-

Vraag 4

Het steekproefsgewijs testen van werknemers op middelenmisbruik is zonder meer toegestaan:

- a. Juist
- b. Onjuist, want..

Antwoord: *Onjuist*

Alleen als de Ondernemingsraad het Middelenbeleid heeft goedgekeurd, mag dit.

Werkzaamheden met hoog veiligheidsbelang

Het testen van werknemers

-de wettelijke kaders-

- let op: werknemers mogen een test altijd weigeren. Mogen aanvankelijk gegeven toestemming dus altijd weer intrekken.
- Grondwet: bescherming lichamelijke integriteit
- bedrijfsarts handelt bij weigering naar inschatting:
 - veiligheid voor werknemer zelf
 - veiligheid voor andere werknemers/derden
 - inzetten nadere diagnostiek (psychiatrische expertise)
 - informeert werkgever

Het testen van werknemers

-de wettelijke kaders-

Wie moet de test uitvoeren?

- Bedrijfsarts beoordeelt de indicatie tot inzetten test:
 - arbeidsgezondheidskundige indicatie
 - of contra-indicatie (op gezondheidskundige grond)
- Uitvoeren test bij voorkeur door functionaris die niet bij arbodienst betrokken is
 - vertrouwensrelatie met bedrijfsarts blijft intact
 - tevens uit oogpunt van objectiviteit

Het testen van werknemers

-NVAB-

NVAB stelt:

- Beoordelingscriteria test dienen vast te liggen
- Valide onderzoeksmethode
- Resultaat test eerst mededelen aan werknemer
- Aan werkgever mededelen of werknemer aan overeengekomen medische functie-eisen voldoet

Re-integratie en behandeling idealiter tegelijkertijd

- Behandeling: ambulant
- Vanuit huis te volgen (beeldbellen)
- Langer behandeltraject (12 maanden)
- Monitoring van nuchterheid
 - alcohol: 4x per dag blaastest
 - Drugs: 3x per week urinetest
- Bedrijfsarts op de hoogte van
 - Behandelresultaten
 - Abstinentie (monitoring resultaten)

Re-integratie en behandeling (2) idealiter tegelijkertijd

Re-integratie tijdens behandeling.

De voordelen:

- Werk is gezonde omgeving en stimuleert herstel
- Patiënt voelt zich maatschappelijk relevant
- Waardering naasten snel weer groter: motivatie om vol te houden
- Bedrijfsarts is zeker van abstinentie: veilige inzet op werk mogelijk
- Schadelast door verzuim geminimaliseerd

Verlangen mag, aankomen niet..

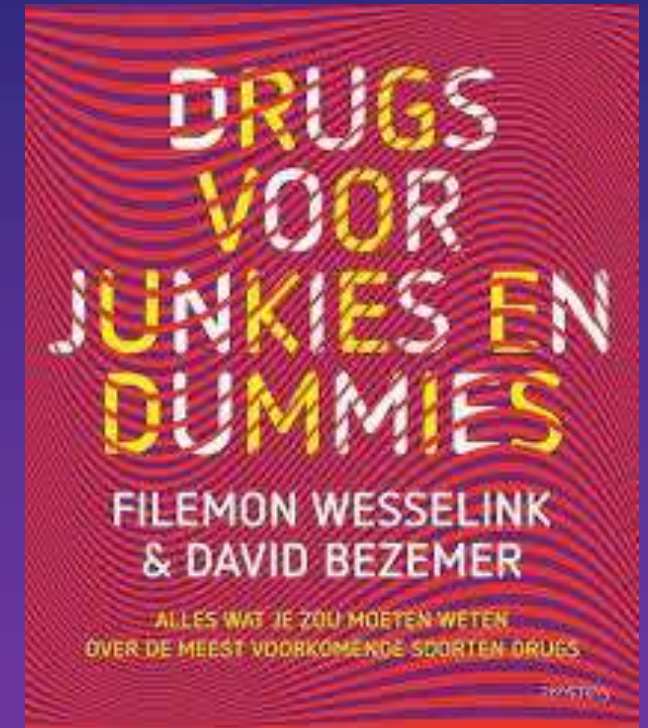
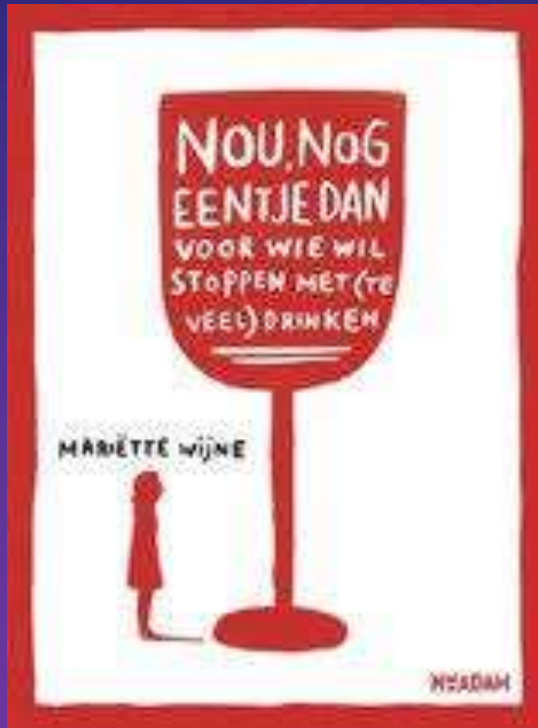
Monitoring

Het monitoren van werknemers -de wettelijke kaders-

- Monitoring door verslavingsinstelling: mag als patiënt toestemt
- Mag door patiënt te allen tijde beëindigd worden
- Testresultaten monitoring vallen onder medisch beroepsgeheim
- Delen van testresultaten met bedrijfsarts mag: mits patiënt/werknemer toestemming geeft
- Niet te delen met werkgever.

Vragen en discussie

U kunt voor vragen contact opnemen met SoberCare

info@sobercare.nl of janwillempeterse@sobercare.nl

tel: 085-3031401

www.sobercare.nl